

El Hijo de El Mosquito

Una revista estudiantil
de l'any 1861

Edició i estudi introductori de
Pere J. Quetglas

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

El Hijo de El Mosquito

El Hijo de El Mosquito

Una revista estudiantil
de l'any 1861

Edició i estudi introductori
de Pere J. Quetglas

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Edicions

TESTIMONIA 6

Índex

Estudi introductori	9
Presentació	9
Estructura i contingut	13
Els autors	14
La llengua	25
Els professors	26
A tall de conclusió	28

EL HIJO DE EL MOSQUITO

Prospecto	31
Número 1	35
Número 2	43
Número 3	51
Número 4	59
Número 5	67
Número 6	73
Número 7	81
Número 8	89
Número 9	97
Número 10	105
Número 11	113
Número 12	121
Annex: <i>El Mosquito Estudiantil</i>	133
Sumari de continguts	147

Estudi introductori

Presentació

El Hijo de El Mosquito és una revista redactada per estudiants de l'Institut d'Educació Secundària de Barcelona l'any 1861. L'Institut, a part d'una dependència jeràrquica del rector de la Universitat de Barcelona, en els primers anys compartia espai amb la Universitat en l'edifici que aquesta ocupava a l'antic convent del Carme, situat just al davant de la Casa de Convalescència i del Reial Col·legi de Cirurgia.¹ L'Institut ocupava uns espais al primer pis del convent. L'edifici va ser enderrocat i convertit en blocs de pisos. Aquesta era la ubicació de la Universitat de Barcelona i de l'Institut abans de la construcció i el consegüent trasllat a l'Edifici Històric de la UB, a

¹ Això va ser en els moments immediatament posteriors al retorn de la Universitat a Barcelona des de Cervera, a partir del mes de setembre de 1837. En un primer moment la Universitat s'instal·là al convent de Sant Felip Neri i a partir del 1842 es traslladà al convent del Carme. La creació dels instituts de segon ensenyament, dependents de les universitats, data del 1845 (Llei Pidal), però no va ser fins al 1857 que la Llei Moyano (i especialment el seu reglament de desenvolupament, del 1959) va establir una administració separada per governar instituts i universitats. Per tant, no ens ha d'estranyar que en aquests primers moments la delimitació entre universitat i institut no fos encara gaire clara ni operativa. Cf. CLARAMUNT I RODRÍGUEZ, Salvador, «150 anys d'història de l'Institut Jaume Balmes», i BISBE I VIÑAS, Quima, «Memòries de l'Institut segons alguns Directors del període 1845-1895», a *Institut Jaume Balmes. Cent cinquanta anys d'història (1845-1995)*, Barcelona, 1995, pàgs. 15-21 i 23-48 respectivament.

la Gran Via de les Corts Catalanes. Dins d'aquest complex docent, constituït per dues illes de cases, l'Institut ocupava la planta baixa de l'anomenada Torre del Rellotge i, a més a més, a partir dels anys vint del segle xx va disposar d'un pavelló annexat que ocupava, si fa no fa, el que avui en dia és l'aulari de la Facultat de Filologia i Comunicació (edifici Josep Carner). Després d'una etapa convulsa en què la seu de l'Institut va anar canviant i es va repartir per seus diferents —entre les quals ocupà un lloc destacat el xalet modernista conegut com a Palauet Muntaner, situat a la cruïlla dels carrers de Mallorca i Roger de Llúria, on hi ha ara la Subdelegació del Govern—, no fou fins al 18 de novembre de l'any 1942 quan s'inaugurà la seu actual de l'Institut a la cantonada de Pau Claris i Consell de Cent.²

Per tant, la publicació que presentem aquí es va elaborar mentre la seu de l'Institut era encara al convent del Carme, fet que té una incidència important en el seu contingut. La publicació es presenta com la continuació d'una revista pre-existent, *El Mosquito Estudiantil*, de la qual només va sortir un número, que així mateix recollim en un annex. Aquesta primera i, pel que sembla, única entrega d'*El Mosquito Estudiantil* és un imprès amb un format de 22,3 × 16 cm, de quatre pàgines, que té encartat un foli que a la part interior inclou quatre dibuixos signats per J. Ll. Els articles que conté van signats amb pseudònims (*Mohamad del Ya Va*, *El Aguijón*, *Jeremías Daniel* i *Ximet*), i només un, amb el que pot ser el veritable nom de l'autor: L-J-Tell. A tall de presentació hi

2 Les diferents vicissituds per què passà l'Institut, canvis de nom i d'ubicació, es troben recollides en el llibre commemoratiu esmentat a la nota anterior.

ha un article intítulat «A mis cofrades», signat per *El Aguijón*, en què es descriu (pàgines 1-2) el contingut que vol tenir la publicació: *continuar esta colección de pensamientos chistosos, de sátiras, de críticas, de censuras, de enigmas, de caricaturas, de charadas, de inspiraciones y de otras mil poesías, interrumpidas muy a mal de mi pesar*. D'aquesta citació hom pot extreure la conclusió que devia haver-hi algun antecedent, o algun número anterior, però ara per ara no l'hem pogut trobar. Un altre detall interessant d'aquesta presentació és el preu de la revista: *1 real catalán mensual*. Detall transcendent, perquè segurament el preu va ser la causa última de la seva desaparició. Devia ser massa car, o no n'hi havia prou per cobrir les despeses de la impressió. La pàgina 4 té un peu d'impremta que diu:

Barcelona – Imp. de Jaime Jepús, Petritchol, 14, principal. – 1861

Tenim, per tant, el nom de l'impressor i l'any de la publicació, de manera que la datació de la revista que se'n derivarà també s'ha de correspondre amb aquest any.

Doncs bé, aquesta publicació s'estronca i en pren el relleu *El Hijo de El Mosquito*, que ja en el títol reflecteix la dependència respecte a l'anterior. D'aquesta tenim la col·lecció sencera, constituïda per dotze números, més un prospecte inicial de presentació. El prospecte té quatre pàgines d'una mida de $24,7 \times 17,5$ cm, mentre que la dels dotze números és variable i va dels $24,8 \times 17,9$ corresponents al número de format més petit, el 6, fins als $26 \times 18,5$ dels formats més grans, com, per exemple, el número 7. L'extensió també és variable, ja que va de les vuit pàgines de la majoria de números a les setze del número 12. Tots els números contenen en les pàgines centrals uns dibuixos al·lusius normalment als temes tractats, encara

que no sempre és fàcil entendre'n el sentit, ni tampoc és fàcil relacionar els dibuixos amb els textos. Excepte el primer número, tots els altres tenen unes guardes o cobertes de paper de color blau grisenc que serveixen per protegir-ne el contingut. Aquesta és una dada essencial que ens permet recalcar l'aspecte més cridaner de la publicació: es tracta d'una revista manuscrita (manuscrits són els articles i, òbviament, també els dibuixos), de la qual només es publicava un exemplar que es passava de mà en mà entre els subscriptors, els quals només l'havien de retenir en el seu poder el temps indispensable per permetre que pogués arribar a tots sense massa dilació. Així queda recollit a les pàgines 2-3 del «Prospecto» en la nota adreçada *A los SS. Suscritores*:

El Sr. Administrador o su encargado D. B-J entregará, por turno de suscripción, el periódico semanal *El Hijo de El Mosquito* a los SS. Suscritores y la cordura de esos será la ley que les impondrá la obligación de no prestarlo a nadie, como también la de volverlo cuando listos al mismo encargado.

La ilustración de Vds. me permitirá no fijar precisamente el día y la hora en que este debe salir al público, bastan de la cláusula «uno cada semana».

El precio de la suscripción es medio real mensual pagadero al inscribirse en la lista de suscripción, primero, y adelantado después, a fin de prevenir los gastos a que habrá lugar.

El encargado de la suscripción es el mismo D. B-J, la cual empieza hoy a fin de poder dar a luz el primer número la semana próxima.

Aquesta nota és molt interessant. En primer lloc perquè deixa clar que el preu de la subscripció d'*El Mosquito Estudiantil* era massa elevat, de manera que ara es rebaixa a la

meitat; així mateix, per obviar les despeses d'impressió, la revista passa a ser manuscrita.

D'altra banda, ofereix la mostra més clara que hem pogut trobar sobre qui eren els autors materials de la revista. Les inicials B. J., corresponents a l'administrador encarregat, no són per si mateixes prou aclaridores, però prenen tot el sentit si les relacionem amb el posseïdor de la col·lecció. Els dotze números d'*El Hijo de El Mosquito*, junt amb el prospecte de presentació i l'exemplar imprès de l'entrega única d'*El Mosquito Estudiantil*, formen part del llegat de Josep Balari i Jovany, que la seva germana, Emília Balari i Jovany, va fer a favor de la Universitat de Barcelona.³ Amb aquestes dades a la mà, és obvi que les inicials B. J. han de correspondre a Josep Balari i Jovany.

Estructura i contingut

El model que segueixen tots els números és, si fa no fa, el mateix:

1. Un editorial, que de vegades és substituït per un article de fons o una efemèride. Aquí es tracten qüestions d'actualitat o de protesta.
2. Una part instructiva, on es recullen articles sobre qüestions històriques o científiques.
3. Una part recreativa, on abunden les composicions poètiques.

³ Vegeu *Josep Balari Jovany. Escrits filològics*. Estudi introductori a cura de Pere J. QUETGLAS, Barcelona, Alta Fulla, 1989, pàgs. 36-38.

4. Una part de varietats, on hi ha un poc de tot: crítiques, endevinalles, falsos anuncis, etc.

Pel que fa als temes que tenen més tirada, destaca per sobre de tots el que fa referència a l'estat ruïnós de l'edifici que allotjava la Universitat de Barcelona i, en conseqüència, també l'Institut. I, en la mateixa línia, les reiterades crides a favor de l'eixample i de l'enderrocament de les restes de les murades, sense que manquin les referències a temes d'actualitat, com és el cas de l'incendi del Liceu que es produí aquell any 1861. I, en un pla més domèstic, la preocupació per encertar a l'hora de triar carrera, l'import i el moment de pagar les taxes acadèmiques, les habituals crítiques a determinats professors i la por davant els exàmens imminents.

Val a dir que moltes de les crítiques i referències resulten absolutament opaques i impossibles de referenciar.

Els autors

Partint de la base que és una revista feta per estudiants que sovint té com a objectiu de les crítiques el professorat, seria molt agosarat demanar que els autors signessin amb el seu nom. Per això, no pot pas estranyar que la immensa majoria de les col·laboracions vagin signades amb pseudònims o, a tot estirar, amb inicials. La relació dels pseudònims dels col·laboradors, així com de les aportacions de cada un d'ells i del número en què apareixen és la següent:⁴

⁴ S'indica entre parèntesis el nombre de col·laboracions.

ALUMNOS DE HISTORIA, los (1):

núm. 5: Versos que los alumnos de Historia presentaron a su profesor para que este tuviese la amabilidad de explicarles cierta lección.

ABDELAZIZ (2):

núm. 7, 8: El drama en Roma.

DE LA HUERTA (8):

núm. 1: Epigrama.

núm. 2: Epigrama + Epigrama.

núm. 3: Charada.

núm. 5: Fabulilla.

núm. 6: Un pinchazo, Epitafio a la clase de moral.

núm. 7: *Quis* (sic) *dolore premitur, remedium quaerat*.

núm. 10: Epigrama.

núm. 12: Un recuerdo, Epigrama, Otra [epigrama], [El precio de una barra de oro].

DE LA RIBERA (1):

núm. 3: Aniversario de la toma de Tetuán.

DELVALLE (5):

núm. 9: Muchas gotas fan un ciri.

núm. 9, 11: Las bellas artes.

núm. 11: [Texto introductorio].

núm. 12: Un fallo recto, El que quiere ganar pierde a veces por duplicado, Pedradas, El hábito no hace al monje.

UN ESTUDIANTE (según la doctrina de Balmes) (1):

núm. 2: Instinto que nos indica la carrera que mejor se nos adapta.

GONZALO DE AMARANTE (4):

núm. 3, 4: La virtud, la verdad y la belleza.

núm. 6: Las artes liberales.

núm. 9: ¡¡¡Ensanche, ensanche!!!

J. M. Y P. (1):

núm. 12: Inspiración.

JEREMÍAS DANIEL (8):

núm. 1, 2: El por último.

núm. 4, 5: El Curioso (cap. 1.º).

núm. 6, 8, 11: El Curioso (cap. 2.º).

núm. 12: Desdicha de un viajero, Un anuncio y suceso a la vez.

JOAQUINITO (9):

núm. 2: Despedido y testamento de El Mosquito.

núm. 3: Un chasco bien merecido.

núm. 4: Tres momias, Anuncio.

núm. 5: Diálogo entre un profesor y un discípulo.

núm. 6: Un par de semejanzas.

núm. 7: Anuncio.

núm. 9: Un oculto monumento.

núm. 10: Escena 1.ª y última de la zarzuela titulada *Imitando a don Ramón*.

núm. 11: Una pensadita.

ROBLES DE MENDOZA (1):

núm. 1: El reloj orgánico (un asno).

ROVIRA (1):

núm. 1: La zorra y las uvas.

RUBÉN (3):

núm. 1: El «distingo».

núm. 2: Anuncio a los catalanes.

núm. 5: El primero de junio.

SALADÍN (2):

núm. 3: Descripción de Eva.

núm. 6: Receta para ganar curso.

ZABULÓN (5):

núm. 3: Anuncio.

núm. 7: Variedades, Anuncios.

núm. 8: ¡Abajo restos de murallas!, Anuncios.

núm. 9: Anuncio.

núm. 10: La Física no es como las Matemáticas, [Confitería de Molts-onclús], Semejanza + Semejanza.

En aquesta llista caldria afegir els editorials i les notes i avisos de redacció:

EL HIJO DE EL MOSQUITO (5):

Prospecto: [Texto de presentación].

núm. 1: [Necrológica de El Mosquito].

núm. 4: La Universidad de Barcelona a vista de pájaro.

núm. 7: Cuatro palabras.

núm. 10: Importante, [Que teniu colomins, mastresa?].

LOS REDACTORES (2):

Prospecto: Advertencia.

núm. 12: A todos en particular.

EL ADMINISTRADOR (I):
núm. 1: Advertencia.

Com es pot veure, els pseudònims escollits, deixant a part els genèrics, es poden agrupar en diverses tipologies: àrabs (Abdelaziz, Saladín), bíblics (Jeremías Daniel, Rubén, Zabulón), propis de la naturalesa (De la Huerta, De la Ribera, Delvalle, Rovira), personatges històrics (Gonzalo de Amarante, Robles de Mendoza), un diminutiu (Joaquinito) i unes sigles (J. M. y P.). Per les raons exposades abans, referents a la idiosincràsia de la publicació, es fa gairebé impossible identificar qui s'amaga darrere de cada un d'aquests pseudònims. Més enllà del que hem dit a propòsit de l'administrador de la publicació, Josep Balari i Jovany, que convenia que fos prou clar perquè era l'encarregat de cobrar les subscripcions, no resulta fàcil ni senzill identificar de manera segura els altres. És veritat que podem fer algunes especulacions, però no deixaran de ser especulacions i, d'altra banda, tampoc no és segur que ens puguin treure de la ignorància, ja que a tot estirar pot ser que ens aboquin a uns noms de persones reals que no ens diran absolutament res. Però perquè no es digui que no ho hem intentat, vet aquí alguns intents.

I hem de començar, evidentment, pel mateix Josep Balari i Jovany, que apareix a les actes d'Historia Universal signades l'1 de juny de 1861 com a José Balari y Juvany; amb aquest nom també apareix a les actes d'Elementos de Física y Nociones de Química (signades el 4 de juny de 1861), a les de Psicología, Lógica y Ética (signades el 5 de juny de 1861) i en algunes altres.⁵

⁵ Aquestes actes es troben recollides en el *Libro de Actas curso 1860 á 1861* de l'Institut d'Ensenyament Secundari, que amb el temps es transformaria en

Balari va cursar les carreres de Dret i Filosofia i Lletres. Després d'un breu període en què exercí com a advocat, es va convertir en catedràtic de Taquigrafia del mateix Institut⁶ i, posteriorment, en catedràtic de Grec de la Universitat, on va introduir els mètodes d'ensenyament alemanys.⁷ Va ser, així mateix, l'iniciador dels estudis sobre llatí medieval a casa nostra i és autor d'una obra molt important des del punt de vista de la filologia i la història medievals: *Orígenes históricos de Cataluña*.⁸ Tot i que el seu paper a la revista devia ser rellevant, no hem sabut identificar-lo amb cap dels pseudònims. En tot cas, i atesa la identitat d'interessos, podríem pensar que s'amagués darrera el pseudònim d'*Abdelaziz*, autor de l'article «El drama en Roma» (núm. 7 i 8).

Les inicials J. M. y P. que signen el poema «Inspiración», aparegut en el número 12, suposant que corresponguessin exactament a les inicials dels noms d'algun dels estudiants matriculats aquell curs en l'Institut, podrien pertànyer a Jaime Manegat Puig o a Joaquín Martí y Puig, ja que són els únics els noms dels quals es corresponen amb aquestes inicials.⁹ És força evident que no es pot tractar de Jaime Mane-

l'Institut Jaume Balmes. Els llibres d'actes es conserven a l'Arxiu Nacional de Catalunya.

6 El mètode taquigràfic que Balari ensenyava i divulgava era el conegut com a Sistema Garriga, ideat pel seu condeixeble Pedro Garriga y Marill, qui, com calia esperar, apareix també reiteradament en les actes d'aquest curs. Vegeu *Josep Balari Jovany. Escrits filològics*, op. cit., pàg. 6.

7 Vegeu QUETGLAS, Pere J., «Josep Balari i Jovany. El camí cap a Europa», a *Del Romanticisme al Noucentisme. Els grans mestres de la Filologia Catalana i la Filologia Clàssica a la Universitat de Barcelona*, Barcelona, Edicions de la Universitat de Barcelona, 2002, pàgs. 41-50.

8 Vegeu *Josep Balari Jovany. Escrits filològics*, op. cit., pàgs. 32-35.

9 Els dos noms apareixen a les actes d'Elementos de Física y Química, de Nociones de Historia Natural i de Psicología, Lógica y Estética dels dies 6,